

Запропоновані нами аспекти, що забезпечують тематичну спрямованість інформаційно-дослідницької роботи, сприятимуть чіткому розгалуженню опрацьованих питань, структурованій презентації такої роботи та сприятиме досягненню достатньо високих результатів у навчанні студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вейзе А. А. Реферирование текста / А. А. Вейзе. – Минск : Изд-во Белорус. ун-та, 1978.
2. Воробьева С. А. Деловой английский язык для гостиничного бизнеса / С. А. Воробьева. – М. : «Филоматис», 2006. – 336 с.
3. Ильина Е. Н. Туроперейтинг: организация деятельности: [учебник] / Е. Н. Ильина. – М. : Финансы и статистика, 2007. – 256 с.
4. ГОСТ 30523-97/ГОСТ Р 50764-95 «Услуги общественного питания. Общие требования».
5. Завадинська О. Ю. Організація ресторанного господарства за кордоном: [навч. посіб.] / О. Ю. Завадинська, Т. Є. Литвиненко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. – 200 с.
6. Любичева О. О. Методика розробки турів: [навчальний посібник] / О. О. Любичева. – К. : «Альтерпрес», 2003. – 104 с.
7. Маркова Н. А. Эффективная фасетная навигация в электронных коллекциях / Н. А. Маркова, О. Л. Обухова, И. В. Соловьев // Системы и средства информатики. – 2007. – № 17. – С. 214–222.
8. Організація обслуговування в закладах ресторанного господарства: [для вищ. навч. закл.] / За ред. П'ятницької Н.О. – [2-ге вид. перероб. та допов.] – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 584 с.
9. Оробейко Е. С. Організація обслуговування: ресторани і бари: [посібник] / Оробейко Е. С., Шредер Н. Г. – М. : Альфа-М; ИНФРА-М, 2006. – 320 с.
10. Педагогіка туризму. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. проф. Федорченка В. К., проф. Фоменко Н. К., доц. Скрипник М.І., доц. Цехмістрової Г. С. – К. : Видавничий дім «Слово», 2004. – 296 с.
11. Програма з англійської мови для професійного спілкування / [Колектив авторів: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок та ін.]. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.
12. Соловьев В. И. Составление и редактирование рефератов: Вопросы теории и практики [2-е изд.] / В. И. Соловьев // Жанры информационной литературы: Обзор. Реферат. – М., 1983. – 345 с.
13. Організація послуг харчування: підручник / [А. І. Усіна, О. Ю. Давидова, І. В. Сегада, Т. П. Кононенко]; Харк., нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х. : ХНУМГ, 2014 – 183 с.
14. Ушаков Д. С. Прикладной туроперейтинг [изд. 2-е, перераб. и доп.] / Д. С. Ушаков. – Москва : ИКЦ «МарТ», Ростов н/Д : Издательский центр «МарТ», 2006. – 448 с.
15. Haines S. Projects for the EFL Classroom: Resource materials for teachers / Haines S. – Walton-on-Thames Surrey : Nelson, 1989. – 108 p.
16. <http://westudents.com.ua/glavy/92191-tipi-zakladv-restorannogo-gospodarstva.html>

УДК 378.091.212:33:005.336.2:316.722

Касьянова Л. С., Овчинникова О. І., Гасанова Л. Є.,
старші викладачі кафедри іноземних мов
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК УМІНЬ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

У статті розглядаються проблеми розвитку вмінь міжкультурного спілкування у процесі формування іншомовної комунікативної компетенції у майбутніх економістів. Аналізуються необхідні студентам уміння для забезпечення ефективної ділової комунікації.

Ключові слова: ділова комунікація, іншомовна комунікативна компетенція, лінгвосціолокультурна інформація, міжкультурна комунікація.

Касьянова Л. С., Овчинникова Е. И., Гасанова Л. Е. Развитие умений межкультурного общения у будущих экономистов на занятиях по иностранному языку. В статье рассматриваются проблемы развития умений межкультурного общения в процессе формирования иноязычной коммуникативной компетенции. Анализируются необходимые студентам-экономистам умения для обеспечения эффективной деловой коммуникации.

Ключевые слова: деловая коммуникация, иноязычная коммуникативная компетенция, лингвосциолокультурная информация, межкультурная коммуникация.

Kasyanova L. S., Ovchinnikova E. I., Gasanova L. Y. The development of cross-cultural communication skills of future economists during the foreign language classes. The article deals with the problems of cross-cultural communication skills development in the process of forming foreign language communicative competence. Skills necessary for students majoring in economics to conduct effective business communication have been analyzed.

Key words: business communication, cross-cultural communication, foreign language communicative competence, linguasociocultural information.

Навчання іноземної мови сьогодні є одним із невід'ємних компонентів загальної та спеціальної освіти, а володіння основами міжнародної мови спілкування стає не тільки показником високого культурного рівня

людини, а й запорукою її успішної професійної діяльності. Крім того, розв'язання численних проблем сучасної цивілізації часто вимагає взаємодії і взаєморозуміння між людьми, що належать до різних національних і корпоративних культур. Тому в основу такого взаєморозуміння, яке сприяє взаємозбагаченню культур, має бути покладена міжкультурна комунікація, яку можна вважати особливим типом культури представників різних національностей і професій. Вона характеризується взаємодією національних і корпоративних культур і виявляється в національній самосвідомості, етнокультурній і лінгвокультурологічній компетентності особистості, толерантності, її прагненні до міжнаціональної згоди в різних сферах спілкування.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства важливим завданням вищої немовної школи є формування і розвиток у студентів умінь міжкультурного спілкування, що є передумовою їхнього успішного функціонування на ринку праці. Адже вміння міжкультурного спілкування дозволяють вести так звані діалог культур та уникати конфліктів, надають можливість партнерам взаємодіяти й домовлятися з представниками інших народів, переконувати й досягати успіху у вирішенні ділових питань. Отже, згідно з вимогами навчально-нормативних документів, викладачі іноземних мов зобов'язані забезпечити можливість студентам оволодіти вміннями міжкультурної комунікації. Враховуючи актуальність зазначеної проблеми, метою статті є проаналізувати теоретичні положення щодо формування у студентів умінь міжкультурного спілкування, виокремити специфічні вміння для майбутніх економістів. Уміння міжкультурної комунікації розвиваються у процесі формування у студентів лінгвосоціокультурної компетенції, що є невід'ємним компонентом іншомовної комунікативної компетенції.

Лінгвосоціокультурну компетенцію ми розуміємо як здатність до розуміння культури іншого народу, позитивного до неї ставлення, осмислення її реалій, моралі, цінностей та інших компонентів крізь призму власної культури, а також уміння ефективно функціонувати в умовах іншого лінгвокультурного середовища.

На сучасному етапі лінгвосоціокультурна педагогічна концепція – це теоретичне обґрунтування науково-практичної діяльності, спрямованої на педагогічне вирішення проблем взаємовідносин субкультур у межах загального державного простору і більше того – у межах загальноєвропейського і загальносвітового соціумів.

Міжкультурне спілкування – це особлива форма спілкування, коли два учасники акту спілкування належать різним культурам. Відповідно, дослідження у цій галузі стосуються в основному трьох проблем: виховання, мови, невербальних процесів.

Виходячи з цього структура лінгвосоціокультурної компетенції складається (за Н. Ф. Бориско) перш за все з країнознавчих і соціокультурних знань, а також із соціолінгвістичних знань, відповідних навичок і умінь та міжкультурних знань і умінь.

Н. Ф. Бориско запропонувала концепцію визначення змісту навчання у процесі формування лінгвосоціокультурної компетенції. Спочатку соціокультурний аспект навчання іноземній мові підрозділяється на два підаспекти: культурнокраїнознавчий і соціологічний. До культурно країнознавчого аспекту входять знання основних фактів:

- історії, географії;
- державного устрою;
- традицій;
- економіки;
- літератури;
- мистецтва.

Соціологічний аспект охоплює знання важливих для спілкування особливостей мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв мови і вміння поводити себе відповідно до цих знань. А саме:

- соціальні умовності (початок і завершення бесіди, привітання, вибачення тощо);
- соціальні звичаї (візити, їжа, напої, запрошення тощо);

• загальна інформованість (про умови життя, особливості повсякденного життя, міжособистісні стосунки, суспільні цінності тощо) [2].

На забезпечення наукового підґрунтя щодо створення методики формування усіх складників лінгвосоціокультурної компетенції у студентів спрямовані зусилля науковців і викладачів-практиків (О. В. Бирюк, Н. Ф. Бориско, Л. П. Голованчук, Т. М. Колодько, О. О. Коломінова, О. Л. Красковська, Н. В. Мороз, В. В. Сафонова, П. В. Сисоев та ін.). Доведено, що для формування соціокультурної компетенції, наприклад, студентам необхідно мати країнознавчі, лінгвокраїнознавчі, соціолінгвістичні знання та вміння зіставляти мовні засоби з метою й умовами спілкування, уміння організувати мовленнєве спілкування відповідно до соціальних норм поведінки, уміння використовувати мовні засоби відповідно до національно зумовлених особливостей [5].

У контексті навчання англійської мови за професійним спрямуванням О. Б. Тарнопольський і О. П. Кожушко виокремлюють власне діловий лінгвосоціокультурний компонент іншомовної комунікативної компетенції, який, на їхню думку, складається з численних вербальних стереотипів і реалій, засвоєння яких необхідне для оформлення ділової комунікації згідно з нормами, прийнятими у певному мовному й культурному соціумі для регулювання ділових стосунків [4].

Оволодівши знаннями та сформувавши виділені дослідниками вміння міжкультурного спілкування, можна досягти поставленої Програмою з англійської мови для професійного спілкування (2005 р.) соціокультурної мети навчання студентів-економістів, що дозволить їм «досягати широкого розуміння

важливих і різнопланових міжнародних соціокультурних проблем», а також бути спроможними «діяти належним чином у культурному розмаїтті професійних та академічних ситуацій» [1, с. 6]. Ураховуючи вимоги Програми, дослідники виділяють окремі групи вмінь міжкультурного спілкування в конкретних ситуаціях, характерних для професійної діяльності майбутніх економістів. Наприклад, для проведення ділових зустрічей і переговорів необхідні вміння знаходити потрібні форми спілкування з партнерами, вміння користуватися вербальними й невербальними засобами комунікації, вміння вибудувати адекватну до ситуації стратегію мовленнєвої взаємодії, вміння вирішувати проблеми й уникати конфліктів, вміння переконати партнера і правильно реагувати на отриману інформацію [7, с. 32].

Ефективним засобом стимулювання студентів до використання іноземної мови в ситуаціях ділового міжкультурного спілкування є організація та проведення презентацій, які забезпечують навчання у взаємодії, сприяють розвитку особистісних і професійно значущих якостей студентів, а також формують лінгвосоціокультурну компетенцію. Для навчання проведення усних презентацій іноземною мовою у студентів необхідно сформулювати й розвинути відповідні вміння, а саме: вміння проаналізувати склад аудиторії, щоб знайти контакт і привернути її увагу до ідеї або продукту, який презентується; вміння правильно й ефективно розпочати презентацію; вміння правильно організувати матеріал дослідження або проекту, щоб у відведений час логічно й послідовно донести свої основні ідеї до слухачів; вміння переконливо викласти основний зміст матеріалу, який досліджувався, або продемонструвати результати спільно виконаного продукту навчальної діяльності, яким може бути, наприклад, реферат, есе, маркетингове дослідження тощо; вміння робити висновки, узагальнення, порівняння, щоб переконати слухачів, позитивно вплинути на їхнє рішення щодо подальшого розвитку подій (наприклад, ставити уточнюючі питання, висловити своє ставлення до проблеми, яка висвітлюється у презентації, висловити свою готовність чи неготовність до виконання запропонованих доповідачем дій тощо); вміння оперувати фактологічним матеріалом свого дослідження, щоб правильно й адекватно реагувати на вербальну й невербальну поведінку слухачів, якщо виникають, скажімо, труднощі з підбором специфічної лексики, з використанням наочності тощо; вміння відповідати на поставлені запитання.

Сформувавши презентаційні вміння у процесі навчання, можна сподіватися, що студенти зможуть надалі правильно вибрати свої стратегії поведінки й комунікації під час проведення презентацій, будуть спроможні донести до свідомості слухачів корисну їм інформацію і переконати їх у необхідності діяти, ухвалювати рішення щодо запропонованих ідей.

Розвиток умінь міжкультурного спілкування повинен здійснюватися й під час навчання студентів писемного мовлення. Згідно з вимогами освітньо-кваліфікаційних характеристик бакалавра студенти повинні вміти заповнювати документацію, писати різноманітні листи і меморандуми, вести конспекти і записи, укладати контракти, готувати доповіді, тобто спілкуватись у письмовій формі зі своїми діловими партнерами.

Передумовою навчання студентів писемного мовлення є, перш за все, ознайомлення і засвоєння знань щодо стилю письма, тобто адекватного до комунікативного наміру вибору слів, правильного їх комбонування у речення, формування абзаців і створення цілісного тексту. При доборі слів для письмового вираження певної думки важливо дотримуватись принципу простоти, тобто уникнення двозначних слів, невживання жаргонізмів і сленгу, пояснення термінів. Простота у виборі слів не означає примітивності, а допомагає читачу швидше зрозуміти суть повідомлення і прийняти правильне рішення.

Процес навчання писемного мовлення, окрім стилю, також повинен охоплювати й так звану механічну сторону створення писемного продукту, тобто орфографію, пунктуацію, розшифровку абrevіатур, знання правил вживання великої букви, особливості написання числівників прописом тощо. Діловий стиль письма вимагає, щоб тексти, незалежно від їх розміру і призначення, мали чітко сформульовані й логічно викладені у реченнях думки, що дозволить легко й без перекозів передавати інформацію. Речення виражає одну закінчену думку і тому може мати різну кількість слів, але не більше двадцяти. Для ефективного письма доцільно вживати різні типи підрядних речень в активному стані, які повинні бути правильно з'єднані за допомогою відповідних фраз-кліше: *firstly, consequently, although, in addition, however, owing to, moreover, thus, on the other hand, furthermore* та ін. Для передачі негативної інформації, як правило, використовуються пасивні конструкції. Все, що викликає двозначне трактування, повинно бути замінене й переписано.

Під час написання тексту потрібно перевірити правильність уживання видо-часових форм дієслів, узгодження підмета і присудка, тобто відповідність ужитих у реченнях граматичних конструкцій мовним нормам. Група з чотирьох-п'яти речень формує абзац, який фокусується на одній головній проблемі. Зазвичай, перше речення абзацу (*topic sentence*) формулює цю головну ідею, а решта речень розвивають думку, аргументують її, уточнюють написане. Абзаци мають бути логічно пов'язаними і структурованими. Для цього використовують слова-зв'язки, паралельні структури, повторення ключових слів. Наприклад: абзац може починатися з таких фраз: *It should be noted/remembered that ...; From this point of view ...; As it has already been stressed, ...; We can draw the following conclusion ...; Having considered these data, we can see that ...; There is no doubt that ...; Taking everything into account, we can prove ...* та ін.

Отже, правильно вибрані слова, відповідно побудовані речення та логічно пов'язані і структуровані абзаци забезпечують створення цілісного ділового документа формального характеру, що вимагається від студентів. Загалом студентам треба пояснити всю схему або алгоритм написання завершеного тексту, що складається з таких обов'язкових елементів: 1) етап обдумування головних ідей, які повинні відповідати темі або жанру документа, їх комбонування і попередній виклад на письмі; 2) етап письма, що передбачає формулювання думок у зв'язні речення, які будуть складати певні абзаци конкретного тексту; 3) етап перевірки

і виправлення, під час якого встановлюється відповідність написаного задуму і темі документа, переробляються і переписуються певні частини тексту; 4) етап редагування – перевірка орфографії і правильності вжитих граматичних конструкцій, доцільності вибору тих чи інших слів, структури абзацу; 5) етап опублікування, який включає повторне перерахування всього тексту, остаточні правки, а також передачу тексту товаришу чи колезі для прочитання. Знання алгоритму процесу письма, дотримання логічної послідовності роботи над написанням тексту сприятиме успішному оволодінню вміннями письма.

Таким чином, ми розглянули процес написання тексту, проаналізували проблему стилю, що загалом створює передумови для формування вмінь писемного мовлення з урахуванням міжкультурних відмінностей ділової комунікації.

Деякі дослідники методики навчання письма (С. L. Bovee, M. Doherty, M. Guffey, L. Loughheed, S. Ober, J. F. Trimmer, M. Wilson та ін.) звертають увагу на наявність невидимих стосунків між автором і читачем, наголошують на важливості врахування ставлення автора до читача і до створеного писемного продукту. Для ефективного написання документа недостатньо лише відібрати правильні слова, побудувати з ними речення та об'єднати їх у абзаци. Діловий стиль письма передбачає, що тон і ставлення до читача є не менш важливим, ніж зміст самого повідомлення. Аналіз взаємовідносин між автором і читачем дозволяє, по-перше, дати відповідь на запитання, чи автор сам переконаний у написаному. Якщо читач не відчуває такої впевненості з боку автора, то його реакція на прочитане може бути пасивна і нерезультативна. По-друге, аналіз повинен засвідчити, що тон письма є щирий і ввічливий по відношенню до читача, щоб у останнього виникла потреба у віддачі, тобто у реагуванні на прочитане. По-третє, аналіз повинен підтвердити, що автор правильно виділяє головне і ставить акценти. Нарешті, читач має бути впевнений, що написаний документ не містить дискримінаційних речей, таких як натяки на стать, упереджень щодо кольору шкіри або сексуальної орієнтації тощо. Отже, якщо автор ділового документа враховує важливість тону написаного, якщо між автором і читачем відчуються позитивні стосунки, то таке письмо можна вважати ефективним.

Розглянемо особливості написання деяких ділових документів, щоб забезпечити розвиток умінь міжкультурного писемного спілкування майбутніх фахівців. У сучасних умовах дуже поширеним є електронне листування, тому при навчанні студентів написання електронних листів потрібно не лише акцентувати їхню увагу на лінгвістичних особливостях створення таких документів, але й, наприклад, ознайомити з етичними правилами, які існують у діловому світі. Наприклад, не допускається в електронному листі писати текст великими буквами, тому що це рівнозначно підвищеному голосу в усному спілкуванні, що не може вважатися ознакою хорошого тону. Виконуючи інші види письмових робіт, таких як написання ділових листів, протоколів засідань, звітів про виконану роботу тощо, студенти обов'язково повинні брати до уваги міжкультурні відмінності. Наприклад, між англійським та американським варіантами структури ділового листа є суттєва різниця у формі привітання та у завершальній фразі листа, у способі написання дати, у розбивці абзаців і використанні пробілів. Для української ділової практики не досить поширеним видом писемного спілкування в межах організації або фірми є меморандуми, тому важливо вивчити структуру й особливості стилю їх написання. Зокрема, треба звернути увагу студентів на необхідність чотирьох обов'язкових компонентів меморандуму: адресат, адресант, дата і тема, а також той факт, що меморандум не підписується, хоча автор може написати свої ініціали. Досить новими видами ділових документів є резюме і супровідний лист, які студенти повинні заповнити при прийомі на роботу. Як свідчить практика, студенти дуже зацікавлені у правилах написання таких документів, тому їм треба пояснити, які типи резюме доцільно готувати тим чи іншим категоріям шукачів роботи, яку інформацію варто подати не в резюме, а в супровідному листі. Бажано також продемонструвати зразки таких документів, проаналізувати сильні і слабкі сторони кожного з них.

Ще одним видом писемної комунікації, яка повинна враховувати міжкультурні відмінності, є написання доповідей або рефератів на основі опрацювання автентичних фахових текстів. Оскільки процес реферування охоплює етап читання тексту і етап його перекодування, тобто безпосереднього викладу основної інформації «своїми словами» [3, с. 15], то студентам необхідно оволодіти вміннями лексико-синтаксичного аналізу, уміннями виділяти, систематизувати й узагальнювати важливу інформацію, уміннями логічно пов'язувати факти та робити умовиводи, уміннями коректно викладати свої думки під час написання реферату, вміннями редагування і вміннями оформлення написаного вторинного тексту. Сформувавши за допомогою відповідних вправ такі вміння, студенти зможуть усвідомлено проаналізувати фаховий текст, вибрати й опрацювати корисну інформацію, втілити результати своєї аналітико-синтетичної діяльності у власному писемному продукті.

Оволодіння вміннями написання рефератів дозволить майбутнім економістам підготуватися до позанавчальної діяльності, такої як, наприклад, студентська наукова конференція, де вимагається підготувати доповідь за результатами своєї навчально-дослідної діяльності. Участь студентів у конференції сприятиме тому, що вони зможуть ефективно вступати в міжкультурне спілкування із зарубіжними діловими партнерами, у них сформується загальнонауковий світогляд, розшириться діапазон знань про предмет свого дослідження, вони зможуть задовольнити свої пізнавальні інтереси. Таким чином, для забезпечення умінь міжкультурного спілкування в усній чи письмовій формі студенти повинні мати багаж знань про основи вербальної комунікації у діловому середовищі, знати тонкощі формальних і неформальних стосунків, розуміти й дотримуватись певних традицій, притаманних діловим людям.

Важливим питанням для студентів у плані розвитку вмінь міжкультурного спілкування є вивчення культурних особливостей різних народів, ознайомлення з нормами і правилами культурної поведінки,

розуміння стандартів комунікації в різноманітних і непередбачуваних ситуаціях ділового співробітництва. Для отримання таких знань студенти мають засвоїти спеціальний курс ділової комунікації, який читається іноземною мовою і охоплює такі аспекти, як особливості вербальної та невербальної поведінки комунікантів, правила проведення ділових зустрічей і переговорів, організація презентацій науково-дослідних робіт, написання й обробка кореспонденції, підготовка доповідей, оформлення документації та ін. Вивчення курсу сприяє закріпленню фактологічних знань студентів щодо культури ділового спілкування за кордоном, забезпечує їх зразками й моделями усної і писемної комунікації, дозволяє порівняти зарубіжні аналоги з вітчизняними, допомагає зрозуміти і засвоїти норми діловодства.

На аудиторних заняттях доцільно застосовувати переважно активні методи навчання (дискусії, ігри, аналіз ситуацій, тренінги тощо), адже саме вони дозволяють дослідити проблеми в динаміці, надають можливість учасникам опинитися в конкретних ситуаціях міжкультурної взаємодії, набути необхідні знання, навички, досвід взаємодії, розвинути впевненість у собі, гнучкість у взаєминах [8].

Серед активних методів навчання найбільш поширеними й дієвими є тренінги, адже вони вдало поєднують у собі теоретичну й практичну сторони навчання.

Типологію тренінгів у галузі міжкультурної комунікації надав У. Брислін [9], серед них:

- тренінг самосвідомості, у якому індивід пізнає свої культурні основи;
- когнітивний тренінг, у якому учасники отримують інформацію про інші культури;
- тренінг атрибутів, що навчає учасників пояснювати причини ситуацій і дій з точки зору іншої культури;
- поведінковий тренінг, що має за мету навчання практичним навичкам, необхідним для діяльності в іншій культурі;
- ситуативний тренінг, що припускає відтворення й аналіз конкретних міжкультурних контактів, а також обговорення проблем, що виникають у результаті таких контактів.

Міжкультурну компетентність слід формувати за такими етапами:

1. Формування знань щодо правил і норм поведінки, звичаїв, особливості менталітету, стилю життя, системи моральних і культурних цінностей населення культур світу, особливостей ділової комунікації власної й інших культур (лекційні заняття, бесіди, розповіді очевидців або представників різних культурних груп, підготовка студентами доповідей на тему особливостей комунікативної поведінки представників певних країн, збір інформації про історію, традиції того або іншого народу, про його культурні цінності, рольові ігри, ділові ситуації; використання документів, що знайомлять із діловою культурою різних країн тощо).

2. Формування умінь міжкультурного спілкування, розвиток взаємної міжкультурної поваги до цінностей культур світу, толерантності, здатності усвідомлювати себе як полікультурного суб'єкта, (рольові, ділові ігри, наприклад, з організації візитів, прийому іноземних партнерів, тренінги, тощо).

3. Закріплення й перевірка знань, умінь щодо міжкультурних комунікацій (аналіз проведення рольових, ділових ігор, тренінгів, формулювання зводу правил, прийомів, тактик ведення міжкультурної взаємодії фахівців підприємств індустрії, зокрема у критичних і конфліктних ситуаціях, перегляд і обговорення відеоматеріалів, дискусії тощо).

Велике значення для успішного процесу навчання має організація самостійної роботи студентів у вигляді підготовки доповідей, матеріалів до семінарсько-практичних занять, рольових і ділових ігор тощо.

У рамках позааудиторної роботи важливо проводити такі культурні заходи, як тижні культури певних країн, різні фестивалі, конкурси, святкування професійних свят за традиціями країн світу тощо.

Повне розуміння представників інших культур, успішні контакти із ними неможливі без практичних навичок міжкультурного спілкування. Основою формування міжкультурної компетентності є досвід діяльності, спілкування між представниками різних культур. У процесі навчання у вищому навчальному закладі з метою набуття студентами досвіду міжкультурної взаємодії доцільно організувати щорічне проходження практики на підприємствах інших країн.

Ефективним є впровадження реальної взаємодії із представниками культур світу у рамках навчальних телекомунікаційних проектів. Останні є дистанційним спілкуванням й спільною діяльністю (навчально-пізнавальною, дослідницькою, творчою) українських і іноземних студентів через глобальну мережу Інтернет. При цьому діяльність студентів-партнерів, організована на основі комп'ютерної телекомунікації, повинна мати загальну проблему, мету, методи й способи вирішення проблеми, бути спрямована на досягнення спільного результату [6].

Формуванню міжкультурної компетентності сприяє організація і проведення міжнародних науково-практичних конференцій студентів із будь-яких питань економічної діяльності, організації й ведення бізнесу. У процесі їх проведення студенти мають можливість ознайомлюватися з доповідями іноземних учасників, актуальними для них і в усьому світі темами й проблемами, оцінювати схожість і різницю в інтересах, підходах до вирішення певних проблем, визначити актуальність досліджень для нашої країни, специфіку робіт, набувати досвід реального спілкування із представниками інших культур.

Таким чином, формування міжкультурної компетентності є складним процесом, який триває протягом усього життя людини і є складником безперервного розвитку особистості. Але особливу увагу слід приділяти її формуванню у вищому навчальному закладі, адже це підвищує загальну культуру майбутніх фахівців, їх конкурентоспроможність на міжнародному ринку праці тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биконя О. П. Вправи для навчання майбутніх економістів ділових переговорів англійською мовою / О. П. Биконя // Іноземні мови. – 2006. – № 2. – С. 32–38.
2. Бориско Н. Ф. Теоретические основы создания учебно-методических комплексов для языковой межкультурной подготовки учителей иностранных языков (на материале интенсивного обучения немецкому языку): дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02 / Наталия Федоровна Бориско. – К., 2000. – 508 с.
3. Голованчук Л. П. Навчання учнів основної загальноосвітньої школи культурно-країнознавчої компетенції на уроках англійської мови: автореф. дис. ... к. пед. н.: 13.00.02 / Л. П. Голованчук; Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2003. – 20 с.
4. Квасова О. Г. Обучение реферированию англоязычного текста в языковом вузе / О. Г. Квасова // Иноземні мови. – 2004. – № 3. – С. 152–156.
5. Мороз Н. В. Формування соціокультурної компетенції як складової професійної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів: дис. ... к. пед. н.: 13.00.04 / Н. В. Мороз; Нац. академія держ. прикорд. служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2007. – 234 с.
6. Муратов А. Ю. Использование проектного метода для формирования межкультурной компетенции / А. Ю. Муратов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru>.
7. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2010. – № 2. – С. 11–17.
8. Садохин А. П. Межкультурная коммуникация [Текст] / А. П. Садохин. – М. : ИНФРА-М, 2004.
9. Breslin R. W. Intercultural Communication Training: An Introduction / R. W. Breslin, T. Yoshida. – Thousand Oaks, 1994. – Режим доступа : <http://www.ebling.library.wisc.edu/pharmacy/cultural.cfm>.

УДК 378:373.5.011.3-051:796]:373.015.31:17.022.1

Дубовик Ю. М.,

аспірант Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди**ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ ДО ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ**

У статті представлено авторську технологію підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування морально-вольових якостей учнів основної школи. Ця технологія включає такі етапи: мотиваційно-цільовий, когнітивно-дієвий та контроль-коригувальний.

Ключова слова: технологія, підготовка, майбутній учитель, фізична культура, морально-вольові якості, учень, підліток, основна школа.

Дубовик Ю. М. Практическая реализация технологии подготовки будущих учителей физической культуры к формированию морально-волевых качеств учеников основной школы. В статье представлена авторская технология подготовки будущих учителей физической культуры к формированию морально-волевых качеств учеников основной школы. Эта технология включает следующие этапы: мотивационно-целевой, когнитивно-действенный и контроль-корректирующий.

Ключевые слова: технология, подготовка, будущий учитель, физическая культура, морально-волевые качества, ученик, подросток, основная школа.

Dubovik Y. Practical implementation of the training technology of the future teachers of physical education to the formation of moral and volitional qualities of secondary school students. The article presents the author's training technology of the future teachers of physical education to the formation of moral and volitional qualities of secondary school students. This technology includes the following stages: motivational and target-oriented, cognitively efficient, control and adjustment.

Key words: technology, training, future teacher, physical education, moral and volitional qualities, student, teenager, secondary school.

Підлітковий вік є одним із найбільш складних періодів у житті людини, що пояснюється інтенсивною перебудовою її організму. Очевидно, що кардинальні фізіологічні зміни значною мірою впливають на психіку школяра. Його центральна нервова система на етапі статевого дозрівання знаходиться у неврівноваженому стані, причому процеси збудження переважають над процесами гальмування. І хоч підлітки вже спроможні здійснювати самоконтроль своєї поведінки, критично ставитись до своїх вчинків і вчинків інших людей, на цьому етапі життя вони нерідко допускають суттєві порушення норм поведінки. Тому важливо здійснювати цілеспрямоване формування морально-вольових якостей у школярів підліткового віку. Однак, як засвідчили результати пілотажного дослідження, майбутні вчителі фізичної культури слабо підготовлені до реалізації цього процесу. Тому нагальною проблемою сьогодення є забезпечення підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищому навчальному закладі до формування морально-вольових якостей учнів основної школи.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що питання професійної підготовки майбутніх учителів висвітлено в дослідженнях таких науковців, як: О. Абдулліна, Ф. Гоноболін, В. Гриньова, С. Золотухіна, І. Зязюн, В. Сластьонін та ін. Вимоги до професійної готовності майбутніх фахівців фізичного виховання розкрито в наукових працях О. Куц, В. Платонова, Л. Сущенко та ін. Шляхи формування морально-